

ARAŞTIRMA / RESEARCH

Bir adli bildirim çelişkisi: çocuk yaşta evlilik ve gebelik

A judicial notification discrepancy: child marriage and pregnancy

Canan Kuygun Karıcı¹, Ayşe Avcı¹, Ayşegül Yolga Tahiroğlu¹, Özge Metin¹, Gonca Gül Çelik¹

¹Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı; Adana, Turkey

Cukurova Medical Journal 2017;42(4):682-686

Abstract

Purpose: There may be some worries and discrepancies about of notification obligation for child marriage, child pregnancy. In this study, we aimed to determine the level of awareness of health workers about child marriage, child pregnancy and obligation of judicial notification.

Material and Methods: We performed training for family doctors and nurses about child marriage, child pregnancy and judicial notification. Participants completed a questionnaire, which was prepared by authors, before and after the training.

Results: While proportion of participants indicating they would not make judicial notification for child pregnancy was 75.9% (n=66) in the pre-test, it was 19.4% (n=12) in the post-test. The number of participants indicating they would make notification for both child pregnancy and marriage was 21 (24.1%) in the pre-test, 50 (80.6%) in the post-test. All participants indicating they would not make judicial notification for pregnancy (n=68), declared that they would not give permission to marry under age 18 if they had authority. 98.4% (n=60) of participants declared that they would make judicial notification for child marriage in the pre- and post-tests, although 50% (n=5) participants indicating they would not make notification in the pre-test, changed their opinion to make notification in the post-test.

Conclusion: There is a discrepancy about judicial notification of child marriage and child pregnancy among participants. It seems like the presence of pregnancy lead to avoidance of judicial notification. To make a brief presentation about child marriage/pregnancy for health workers, can raise great awareness about this topic and can create sensitivity about notification.

Key words: Judicial notification, child marriage, child pregnancy.

Öz

Amaç: Sağlık çalışanlarının 18 yaş altı evlilik-gebelik olgularını adli bildirim yükümlülüğü konusunda çeşitli kaygılar ve çelişkiler yaşanabilmektedir. Çalışmamızda sağlık çalışanlarının bu konudaki, farkındalık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Aile hekimleri ve aile sağlığı elemanlarından oluşan bir gruba 18 yaş altı evlilik ve gebeliklerin yaygınlığı, nedenleri, sonuçları ve adli bildirim zorunluluğu hakkında bir sunum yapıldı. Tarafımızca hazırlanan anket katılımcılara dağıtıldı ve sunum öncesi ve sonrasında gönüllülerden doldurmaları istendi.

Bulgular: On sekiz yaş altı gebelik tespit ettiğinde bildirmeyeceğini belirtenlerin oranı ön testte %75.9 (n=66) iken bu oran son testte %19.4'e (n=12) düşmüştü. On sekiz yaş altı hem evlilik hem de gebelik için tespit ettiğinde bildireceği yönünde görüş bildiren katılımcı sayısı ön testte 21 (%24.1) iken son testte bu sayı 50'ye (%80.6) yükselmisti. On sekiz yaş altı gebelik tespit ettiğinde adli bildirim yapmayacağı yönünde görüş bildiren katılımcıların tümü (n=68) 18 yaş altı evlilik izni verme yetkisi kendilerinde olsaydı buna izin vermeyecekleri yönünde görüş bildirdi. Ön testte 18 yaş altı evlilik tespit ettiğinde bildireceğini ifade eden katılımcıların %98.4'ü (n=60) son testte de aynı fikirde iken, ön testte bildirmeyeceğini belirten katılımcılardan 5'i (%50) son testte bildireceği yönünde görüş değiştirmişti.

Sonuç: Katılımcılar arasında 18 yaş altı evlilik ve gebeliğin adli bildirim konusunda bir çelişki olduğu açıktır. On sekiz yaş altında gebelik varlığı katılımcılarından bildirimden kaçınmasına neden oluyor gibi görünmektedir. Sağlık çalışanlarına yönelik çocuk yaşta evlilik/gebelik konusunda yapılan kısa bir sunumun dahi konuyla ilgili anlamlı düzeyde farkındalık yaratmasının yanı sıra, adli bildirim konusunda da hassasiyet oluşturmaya beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Adli bildirim, çocuk yaşta evlilik, çocuk yaşta gebelik.

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Dr. Canan Kuygun Karıcı, Çukurova Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Ergen ve Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Adana, Turkey. E-mail: c_kuy@hotmail.com
Geliş tarihi/Received: 23.12.2016 Kabul tarihi/Accepted: 20.03.2017

GİRİŞ

On sekiz yaşın altındaki herkes “çocuk”, 18 yaşından önce yapılan tüm evlilikler “çocuk evliliği” olarak kabul edilmektedir¹. “Çocuk yaşta evlilik”, “erken evlilik”, “zorla evlilik” gibi terimler de eş anlamda kullanılabilir^{2,3}. Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Komitesi ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, hem erkekler hem kadınlar için ebeveyn rızası olsun ya da olmasın en düşük evlenme yaşının 18 olmasını önermektedir^{4,5}. Ancak halen Almanya, Fransa, Hollanda, İsveç gibi gelişmiş ülkelerde dahi mahkeme kararı ile 18 yaşın altında evliliklere izin verilebilmektedir⁶. Ülkemizde de yasal evlenme yaşı 18 olup, 16 yaşını doldurmuş kişiler ebeveyn rızası ve mahkeme onayı ile “olağanüstü” koşullar söz konusu ise evlenebilmektedir⁷. Öte yandan, “olağanüstü koşullar” kanunda net olarak açıklanmadığı için, sıklıkla aileler tarafından suistimal edilebilmektedir. Türkiye 2013 yılı verilerine göre, 1 yılda 37.481 kız, 1.866 erkek 16-17 yaş arasında resmi nikahla evlenmiştir⁸. Yıllar içerisinde çocuk yaşta evliliklerin sıklığında azalma gözlenmekle beraber, 2008-2013 yılları arasında sıklığın pek fazla değişmediği gösterilmiştir⁹.

On sekiz yaş altında evlenen kızların birçoğu evliliğin ilk yılı içerisinde gebe kalmaktadır¹⁰. Doğum kontrol yöntemlerinin bilinmemesi ve/veya söz sahibi olunmaması, kocanın ve ailesinin çocuk sahibi olma konusundaki beklentileri plansız, istenmeyen, tekrarlayan erken gebeliklere yol açmaktadır¹¹. Ülkemizde 2013 yılında resmi kaynaklara geçen 15 yaş altında 326, 15-17 yaş arasında 20.374 doğum gerçekleşmiştir⁸. Çocuk yaştaki gebeliklerde hem anne hem bebek için ciddi morbidite ve mortalite riski olması nedeniyle konu toplum sağlığı açısından önemli bir sorun haline gelmektedir¹².

Çocuğun cinsel ilişkiye rıza gösterdiği varsayılan en düşük yaş 15 olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle Türk ceza kanuna göre, 15 yaşını dolduran bir kızın dini nikah ya da düğünle evlendirilmesi halinde, kızın “şikayeti üzerine” evlendiği kişi cinsel istismar suçundan ceza alabilmektedir⁷. On beş yaşını doldurmamış kızın evlendirilmesi halinde ise evlendiği kişi cinsel istismar suçundan, anne-babaları ise suça ortaklıktan ceza alabilmektedir¹³. Çocukluk çağı cinsel istismarı olgularının adli bildirim konusunda yaşanan çeşitli kaygılar ve kararsızlıklar¹⁴, çocuk yaştaki evlilik olgularında çok daha ciddi boyuta ulaşmaktadır. Bu çalışmada, sağlık çalışanlarının çocuk yaştaki evlilikler, gebelikler ve

adli bildirim konusundaki farkındalık düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Doğu Akdeniz Aile Hekimliği Kongresi kapsamında düzenlenen bir panelde yazarlardan biri tarafından çocuk yaşta evlilik hakkında bir sunum yapıldı. Panel katılımcıları, kongre katılımcıları olan aile hekimleri ve aile sağlığı elemanlarından oluşmaktaydı. Sunumda 18 yaş altı evlilik ve gebeliklerin yaygınlığı, nedenleri, sonuçları ve sağlık çalışanlarının adli bildirim yükümlülüğü konularından bahsedildi. Aile hekimleri ve aile sağlığı elemanlarına yönelik bu sunumda birinci basamak sağlık çalışanlarında 18 yaş altı evlilik ve gebelikler hakkında farkındalık yaratmak ve adli bildirim yükümlülükleri konusunda bilgilendirmek amaçlanmıştır. Sunum öncesi katılımcılara tarafımızca hazırlanan anketlerin ön testi dağıtıldı ve gönüllülerden doldurularını istendi. Doldurulan anketler toplandıktan sonra sunum yapıldı ve sunum sonrası aynı sorulardan oluşan anket son test olarak yeniden dağıtıldı.

Yirmi sorudan oluşan anketin 11 sorusu “yaş”, “eğitim durumu”, “medeni hal”, “çocuk sayısı”, “çocuklarının cinsiyeti”, “çocuk sahibi olunan yaş” gibi sosyodemografik verileri; 5 sorusu katılımcıların “resmi nikah yaşı”, “ideal evlenme yaşı”, “ideal anne olma yaşı”, “kendi çocuğunun evlenmesine onay vereceği yaş” ve “onay verme yetkisi kendilerinde olsa idi 18 yaş altı evliliklere izin verip vermeyecekleri” konusundaki görüşlerini taramaktaydı. Bu soruların cevapları çoktan seçmeli değildi. Diğer 4 soru ise “18 yaş altı evlilik ve gebeliklerin yaygın olup olmadığı” ve “adli bildirim” hakkındaki sorulardan oluşmaktaydı ve cevaplarda “doğru/yanlış” şeklinde şıklar yer almaktaydı. Anket oluşturulurken sunum içeriği temel alındı ve geçerlilik çalışması yapılmadı. Anket ile birinci basamak sağlık çalışanlarının konuyla ilgili farkındalık düzeyi ve sunumla bu farkındalık düzeyindeki değişikliğin gözlenmesi amaçlandı. Bu çalışma Helsinki Deklarasyonu kurallarına uygun olarak yapıldı.

İstatistiksel analiz

Veriler SPSS 15.0 versiyon programı ile analiz edildi. Kategorik değişkenlerin analizinde Ki-Kare testi kullanıldı. Sayısal değişkenlerin normal dağılımları Fisher Exact testi ile incelendi. Normal dağılım belirlenemediğinden bu veriler parametrik olmayan

Man Whitney U testi ile analiz edildi.

BULGULAR

Gönüllü katılımcılar tarafından toplam 100 adet anket dolduruldu. Bunların 74'ü (%74) sunum öncesi (ön test) ve sonrasında (son test), 26'sı (%26) ise sadece sunum öncesi testi tamamladı. Cinsiyet bilgisine ulaşılan 97 katılımcının 81'i (%83.5) kadın, 16'sı (%16.5) erkek idi. Katılımcıların %62.6'sı (n=62) evli iken %37.4'ü (n=37) bekarı. Bir katılımcının medeni haline dair bilgiye ulaşamadı.

Kadın katılımcılar, kız çocuklarının evliliğine onay verecekleri yaşı ortalama 25.4 ± 2.5 olarak bildirirken erkek katılımcılar 23.8 ± 2.4 olarak bildirdi ($p=0.092$). Kadın katılımcılar açısından ideal evlilik yaşı 26.1 ± 2.3 , ideal anne olma yaşı 27.7 ± 2.7 iken erkek katılımcılar açısından ideal evlenme yaşı 24.5 ± 2.3 , ideal anne olma yaşı 25.3 ± 3.0 idi ve cinsiyetler

arasındaki fark istatistiksel olarak da anlamlı idi (sırasıyla; $p=0.022$, $p=0.005$). On sekiz yaş altı evlilik tespit ettiğinde adli bildirim yapacağını ifade eden katılımcılar kendi içinde analiz edildiğinde, 18 yaş altı gebelik tespit ettiğinde bildirmeyeceğini belirtenlerin oranı ön testte %75.9 (n=66) iken son testte %19.4'e (n=12) düşmüştü. On sekiz yaş altı hem evlilik hem de gebelik için tespit ettiğinde bildireceği yönünde görüş bildiren katılımcı sayısı ön testte 21 (%24.1) iken son testte bu sayı 50'ye (%80.6) yükselmişti. On sekiz yaş altı gebelik tespit ettiğinde adli bildirim yapmayacağı yönünde görüş bildiren katılımcıların tümü (n=68) 18 yaş altı evlilik izni verme yetkisi kendilerinde olsaydı izin vermeyecekleri yönünde görüş bildirdi. Ön testte 18 yaş altı evlilik tespit ettiğinde bildireceğini ifade eden katılımcıların %98.4'ü (n=60) son testte de aynı fikirde iken, ön testte bildirmeyeceğini belirten katılımcılardan 5'i (%50) son testte bildireceği yönünde görüş değiştirmişti (Tablo 1) ($p=0.0001$).

Tablo 1. 18 yaş altı evliliklerin bildirilmesi ile ilgili ilk test-son test sonuçları

Son Test	İlk Test		p
	Bildirim n (%)	Bildirmem n (%)	
Bildirim	60 (98.4)	5 (50.0)	0.0001*
Bildirmem	1 (1.6)	5 (50.0)	

*p: Ki-Kare, veriler olgu sayısı (n), yüzde (%) olarak belirtilmiştir.

Ön testte 18 yaş altı gebelik tespit ettiğinde bildireceği yönünde görüşü olan katılımcıların %65.2'si (n=15) son testte de aynı görüşte iken %34.8'i (n=8) son testte bildirmeyeceği yönünde görüş değiştirmişti (Tablo 2) ($p=0.0001$). Ön testte

18 yaş altı evliliklerin yaygın olduğunu düşünen katılımcıların tamamı (n=69) son testte de aynı fikirde iken, ön testte yaygın olmadığını düşünen katılımcıların %50'si (n=2) son testte yaygın olduğu yönünde fikir değiştirmişti ($p=0.0001$).

Tablo 2: Gebelik bildiri ile ilgili ilk test-son test sonuçlarının karşılaştırılması

Son Test	İlk Test		p
	Bildirim n (%)	Bildirmem n (%)	
Bildirim	15 (65.2)	3 (6.0)	0.0001*
Bildirmem	8 (34.8)	47 (94.0)	

*p: Ki-Kare, veriler olgu sayısı (n), yüzde (%) olarak belirtilmiştir.

TARTIŞMA

Çalışmacılar tarafından hazırlanan anketi dolduran kadın katılımcıların, ideal evlenme ve anne olma yaşı konusunda erkek katılımcılara göre daha ileri yaşları uygun gördükleri belirlenmiştir. Bu farkın en olası nedeni kültürel özellikler ve toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgilidir. Kadınlara evlilikte atfedilen sorumluluklarının daha fazla olması ve bebeğin

bakımının neredeyse tamamen anneye ait olduğunun düşünülmesi gibi kadınlar tarafından bizzat deneyimlenen konuların, cinsiyetler arası bu farkı doğurmuş olabileceği düşünülmüştür. Toplumsal cinsiyet rolleri konusunda literatür gözden geçirildiğinde kadın ve erkekler arasında anlamlı görüş farklılıkları olduğu gözlenmektedir^{15,16}.

Çalışmamızda gönüllü katılımcılar tarafından doldurulan anketler değerlendirildiğinde; ön

testte 18 yaş altı evlilik tespit ettiğinde adli bildirim yapacağını belirten katılımcıların büyük çoğunluğunun (%75) 18 yaş altı gebelik tespit ettiklerinde bildirim yapmayacakları yönünde görüş bildirdikleri gözlenmiştir. Bununla beraber 18 yaş altı gebelik tespit ettiğinde bildirim yapmayacağını belirten katılımcıların tümü, izin yetkisi kendilerinde olsa 18 yaş altı evliliğe izin vermeyeceklerini belirtmiştir. Tümü sağlık çalışanı olan katılımcılar arasında 18 yaş altı evlilik ve gebeliğin adli bildirim konusunda bir çelişki olduğu açıktır. 18 yaş altında hem evlilik hem gebelik cinsel eylem içermesine rağmen, gebelik varlığı katılımcılardan bildirimden kaçınmasına neden oluyor gibi görünmektedir. Dava edilme veya karşılık görme korkusu, bildirimden sonra alınacak tedbirlere güvenmeme, çocuğun veya ailenin zarar göreceği gibi endişelerin sağlık çalışanlarının bildirimde bulunmamasına yol açtığı bilinmektedir¹⁴. Ek olarak gebelik ve doğacak bebeğin varlığı, anne ile birlikteliği, bakımı gibi konular nedeniyle bildirimde bulunmaktan kaçınma ile ilgili olabilir.

Adli bildirim yükümlülüğü konusunda yasalar nedeniyle de bir çelişki oluşmaktadır. Türk Ceza Kanunu 15 yaşın altındaki çocuğa karşı gerçekleşen her türlü cinsel eylemi şikayete bakmaksızın suç olarak kabul ederken, 15 yaşını doldurmuş çocuklarda cinsel eylemde cebir, tehdit ve hile yoksa ve çocuk adli şikayette bulunmuyorsa herhangi bir cezai yaptırım uygulanmamaktadır. TCK'nın 104. Maddesine göre; "cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır". Ancak 15 yaşını doldurmuş gencin maruz kaldığı cinsel eylem cebir, tehdit ve hile içermediği halinde şikayete bakılmaksızın suç kapsamında değerlendirilmektedir¹⁷. Bu hali ile, 15 yaşını doldurmuş evlendirilmiş veya gebe bir kız çocuğu cebir, tehdit veya hile varlığından bahsetmiyorsa adli bildirim gerekmediği gibi bir yorum çıkarılabilmektedir. Ancak göz önünde bulundurulması gereken bir nokta da; TNSA sonuçlarına göre 15-19 yaş arası gebe kalanların %20'sinin⁹, bir başka çalışmada ise %32.4'ünün istenmeyen gebelik olduğu ve %22.9'unun evliliği de istemediği bildirilmiştir¹³.

Ön testte 18 yaş altı hem gebelik hem de evliliği bildirim yapacağı yönünde görüş bildiren katılımcı sayısı %24.1'den son testte %80.6'ya çıkarken; ön testte 18 yaş altı gebeliği bildirmeyeceği görüşüne sahip katılımcıların sayısının (%75) son testte anlamlı

düzeyde azaldığı (%19.4) gözlenmiştir. Ön testte 18 yaş altı evlilik için bildirim yapmayacağını belirten katılımcıların %50'si son testte bildirim yapacağı yönünde; ön testte 18 yaş altı gebelik için bildirim yapacağını belirten katılımcıların %34.8'i son testte bildirim yapmayacağı yönünde görüş değiştirmiştir.

Örneklemin küçük olması ve sadece kongreye katılan sağlık çalışanlarının yer alması, hazırlanan anketin geçerlik güvenilirliğinin yapılmamış olması, yapılan sunumun standardize olmaması gibi kısıtlılıklar nedeniyle çalışma sonuçlarını tüm sağlık çalışanları için genellemek yanıltıcı olacaktır.

Türkiye'de 18 yaş altı evlenen kız çocuklarının oranının %30 ila %35 arasında değiştiği düşünülmektedir¹⁰ Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması verilerine göre 25-49 yaş arası kadınların %41'inin 20 yaşından, %22'sinin 18 yaşından, %4'ünün 15 yaşından önce evlendikleri; adolesan dönemdeki kadınların %5'inin ise çocuk doğurduğu bildirilmiştir⁹. Sağlık çalışanlarına yönelik çocuk yaşta evlilik konusunda yapılan kısa bir sunumun dahi konuyla ilgili anlamlı düzeyde farkındalık yaratmasının yanı sıra, adli bildirim konusunda da hassasiyet oluşturması beklenmektedir. Bu nedenle, çocuk yaşta evliliğin bir cinsel istismar türü olduğu ve çocuğu korumak ve yardım edebilmek için tespit edildiğinde adli bildirim yapılmasının gerekliliği konusunda verilecek eğitimlerin faydalı olabileceği düşünülmüştür. Toplum genelinde yaygın bir sorun olan çocuk gelinler ve ergen gebelikler ile etkin biçimde mücadele edebilmek için, tüm sağlık çalışanlarını hedef alan, yerel-ulusal sağlık, hukuk ve ilgili diğer sistemlerin katılımı ile planlanacak kapsamlı eğitim projelerine ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

1. UNFPA. WHO: The State of the World's Midwifery 2014: A Universal Pathway. A Women's Right to Health. New York, United Nations Population Fund, 2014.
2. Yüksel-Kaptanoğlu I, Ergöçmen, BA. Early marriage: trends in Turkey, 1978-2008. J Fam Issues. 2014;3:1-18.
3. McFarlane J, Nava A, Gilroy H, Maddoux J. Child brides, forced marriage, and partner violence in America: tip of an iceberg revealed. Obstet Gynecol. 2016;127:706-13.
4. Office of the High Commissioner for Human Rights. CRC General Comment No. 4: Adolescent Health and Development in the Context of the Convention on the Rights of the Child, 2003, CRC/GC/2003/4.

5. UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women General Recommendation No. 21 (13th session, 1994).
6. FRA. Addressing forced marriage in the EU: legal provisions and promising practices. European Union Agency for Fundamental Rights. 2014:20-1.
7. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Türkiye'de Evlilik Tercihleri, Nisan 2015. Ankara, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015.
8. TÜİK. İstatistiklerle Çocuk 2013. Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu. 2014.
9. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2013.
10. Özcebe H, Biçer BK. Önemli bir kız çocuk ve kadın sorunu: çocuk evlilikler. Turk Pediatri Ars. 2013;48:86-93.
11. Maswikwa B, Richter L, Kaufman J, Nandi A. Minimum marriage age laws and the prevalence of child marriage and adolescent birth. Int Perspect Sex Reprod Health. 2015;41:58-68.
12. Godha D, Hotchkiss DR, Gage AJ. Association between child marriage and reproductive health outcomes and service utilization: a multi-country study from South Asia. J Adolesc Health. 2013;52:552-8.
13. Soylu N, Ayaz M. Sociodemographic characteristics and psychiatric evaluation of girls who were married at younger age and referred for criminal evaluation. Anadolu Psikiyatri Derg. 2013;14:136-44.
14. Tahiroğlu AY, Avcı A, Çekin N. Çocuk istismarı, ruh sağlığı ve adli bildirim zorunluluğu. Anadolu Psikiyatri Derg. 2008;9:1-7.
15. Yılmaz DV, Zeyneloğlu S, Kocaöz S, Kısa S, Taşkın L, Eroğlu K. Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. 2009;6:1.
16. Vefikuluçay D, Demirel S, Taşkın L, Eroğlu K. Kafkas Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin bakış açıları. Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi. 2007;14:12-27.
17. TC Başbakanlık. Türk Ceza Kanunu 104. Maddesi, TC Resmi Gazete, 12.10.2004, sayısı:25611.